

INTERPRETATION OF RELIGIOUS AND SUFI TERMS IN THE WORKS OF MIRZO KENJABEK

Sattorova Nargiza Abduraupovna

Doctoral Student at Bukhara State Pedagogical Institute

nargizaabduraupovna1997@gmail.com

Abstract

This article explores the Sufi perspectives reflected in the poetry of the prominent poet Mirzo Kenjabek, including concepts such as human spiritual perfection, the transience of the world, the afterlife, and spiritual purification. Furthermore, it elucidates the Sufi meanings of specific terms and explains their significance in relation to human ethics and spiritual life.

Keywords

Mirzo Kenjabek, Sufism, barzakh (the intermediate realm), pir (spiritual guide), Mahmud As'ad Jo'shon, aslamna, amanna, asceticism, Surah Al-Mu'minun, Surah Al-Hujurat, the faithful (ahl al-iman), divine love.

MIRZO KENJABEK IJODIDAGI DINIY-TASAVVUFIY ISTILOHLAR TALQINI

Buxoro davlat pedagogika instituti doktoranti

Sattorova Nargiza Abduraupovna

nargizaabduraupovna1997@gmail.com

Annotatsiya: Atoqli shoir Mirzo Kenjabek she'riyatida aks etgan tasavvufiy qarashlar, jumladan, insonning ma'naviy kamoloti, dunyoning o'tkinchiligi, oxirat, ruhiy poklanish g'oyalari yoritiladi. Shuningdek, ayrim so'zlarning tasavvufdagi mazmuni ochib berilib, ularning inson axloqi va ma'naviy hayotidagi o'rni izohlanadi.

Kalit so'zlar: Mirzo Kenjabek, tasavvuf, barzax, pir, Mahmud As'ad Jo'shon, Aslamno, Omanno, zohidlik, Mo'minun surasi, Hujurot surasi, iymon ahli, ilohiy muhabbat.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

Tasavvufdagi adabiyot bilan adabiyotdagi tasavvufni ajratish, tariqat adabiyotining o'ziga xos xususiyati va g'oyaviy-badiiy unsurlarini zarur darajada bilish malakasi bizda hanuzgacha puxta shakllanmagani bois ko'p narsa aralash-quralash hamda o'rtadan ham past ilmiy saviyadadir. Ahvolni tubdan yaxshilash va har turli o'zboshimchaliklarga chek qo'yish uchun, birinchidan, tasavvuf tarixi va jarayoniga umumiy bir nuqtai nazardan qarab, yagona bir mezonda baho berib bo'lmasligini anglash darajasiga ko'tarilish lozim. Ikkinchidan, zohidlik va ilk so'fiylar davri bilan tariqatlar hamda vahdati vujud bosqichidagi tasavvufiy tushuncha va hollarning farqlanishi puxta anglansa, so'fiylik adabiyoti xususidagi tuturuqsiz va bachkana mulohazalarning oldi o'z-o'zidan to'siladi. Uchinchidan, tarixan tasavvuf tili, istiloh va ramzlardagi o'zgarish, boyish sabablarini bilish nainki ilm, ma'rifatga ham asoslanishi zarur.

Mirzo Kenjabek ijodida an'anaviy mavzular bilan bir qatorda tasavvufiy ramzlar, insonning Olloh bilan munosabatini ifodalovchi obrazlar keng qo'llanilgan. Uning bir qator she'rlarida, avvalo, nafsni tarbiyalash, qalb pokligi, ishq, tavba, foniylilik va Haqqa intilish kabi mavzular yaqqol ko'zga tashlanadi. Shoirning "Barzax" she'riga nazar solar ekanmiz, unda insonning o'limi, iymoni, ruhiy holati va najoti bilan bog'liq masala yoritiladi:

Barzax nadir? – desangiz, ey ahli iymon,

Qabrdagi holat barzax hayotidir.

Yer ostida iymon ahli g'amdan omon,

O'lim- mo'min qulning o'lja bisotidir.

U she'rni "barzax nadir?" degan savol bilan boshlab, inson hayotining eng sirli masalalaridan biri- o'limdan keying mavjudlik haqida fikrlashga undaydi. "Ey ahli iymon" murojaati orqali faqat bir kishiga emas, balki Allohga, oxiratga va qayta tirilishga ishonadigan barcha insonlarga ishora qilmoqda. Ushbu savol orqali insonni o'z e'tiqodini chuqurroq anglashga chaqiradi. Chunki barzax haqida o'ylash- o'limni eslash, hayotning maqsadini anglash va dunyodagi amallar uchun mas'uliyatni his qilish

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

demakdir. Ikkinchi misra orqali shoir dastlabki qatordagi savolga javob beradi. Barzaxni qabrdagi holat, ya'ni insonning vafotidan keyin qiyomatgacha davom etadigan oraliq hayot bilan bog'laydi. Bu yerda hayot so'zi muhim ahamiyatga ega. Shoir o'limni mutlaq yo'q bo'lib ketish sifatida emas, balki inson mavjudligining boshqa bir bosqichiga o'tish sifatida tasvirlaydi. Islomiy aqidaga ko'ra, barzax – dunyo hayoti bilan qiyomatdagi qayta tirilish orasidagi bosqichdir. Qur'oni karimning Mo'minun surasi 100-oyatida barzax tushunchasi zikr qilinadi. Keyingi misrada uning asosiy e'tibori barzaxning o'zidan insonning yerdagi holatiga ko'chadi. Yer ostida iborasi qabriston va qabrni anglatadi. U insonning dunyoviy hayotdan uzilganini, mol-dunyo, mansab va jismoniy imkoniyatlar ortda qolganini eslatadi. Iymon ahli esa Allohga chin dildan ishongan, e'tiqodini hayoti va amallari bilan mustahkamlashga intilgan kishilardir. Eng muhim birikma- g'amdand omon. U mo'min insonning barzaxdagi holatini umid va taskin bilan tasvirlaydi. Bu ifoda Allohning rahmatiga, mo'min bandaga beriladigan osoyishtalik va najotga ishoradir. Oxirgi qator she'rning eng murakkab va falsafiy misrasidir. Avvalo, o'lja-bisot so'ziga qarasak, "bisot"- insonning bor-budini, mol-mulkini yoki o'zi bilan bog'liq narsalarni anglatadi. "O'lja" bilan birikib kelganda, qo'lga kiritilgan narsa yoki nasiba kabi ma'nolarda keladi. Shoir o'limni oddiy yo'qotish sifatida emas, balki mo'min uchun muayyan ma'naviy natijaga olib boradigan hodisa sifatida tasvirlaydi.

To'rt misraning umumiy falsafiy mazmuni:

1. Savol- barzax nima?	Insonni o'limidan keying hayot haqida tafakkurga chorlaydi.
2. Ta'rif – qabrdagi hayot.	Barzax dunyo bilan qiyomat orasidagi bosqich sifatida izohlanadi.
3. Taskin- iymon va najot umidi.	Mo'minning Alloh rahmatidan umid qilishi ta'kidlanadi.
4. Xulosa- o'limning ma'naviy talqini.	O'lim yo'q bo'lish emas, balki dunyoviy hayotdan keying bosqichga o'tish sifatida talqin qilinadi.

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

M. Kenjabekning “Muhabbat manzumasi” she’rida nafaqat pirga muhabbat, balki ilohiy ishq, oxirat, Haqning tajallisi, pirga ergashish, iymon orqali komillikka erishish mavzulari mujassam. She’rda Mahmud A’sad Jo’shon hazratlari pir sifatida tilga olinadi. Shuning uchun parchada tasavvufdagi murshid- murid munosabati yaqqol ko’zga tashlanadi:

Bas, “Aslamno” sirin bildik, hushyor bo’ldik,
Ham “Omanno” haqiqatin dilga soldik,
Qalbga iymon o’rnashtirib, odam bo’ldik,
Pirim- Mahmud As’ad Jo’shon hazratlari.

Dastlabki misradagi eng muhim tushuncha- “Aslamno” siri. “Aslamno” arabcha so’z bo’lib, “bo’ysundik”, “taslim bo’ldik”, “Islomni qabul qildik” ma’nolariga yaqin. Qur’onning Hujurot surasi 14-oyatida ham Islomga tashqi bo’ysunish bilan iymonning qalbga chuqur singishi o’rtasidagi farq bayon etiladi. U sirin bildik birikmasi orqali oddiy ma’lumotga ega bo’lishni emas, balki diniy tushunchaning ichki mohiyatini anglashni nazarda tutadi. Hushyor bo’ldik orqali esa tasavvufda muhim bo’lgan ma’naviy uyg’oqlik bilan bog’lanadi. Demak, misraning tasavvufiy mazmuni- dinning tashqi shaklidan uning ichki mohiyatini anglashga qarab borish. Ikkinchi qatorda oldingi misradagi fikr davom ettiriladi. “Omanno” so’zi arabchada “iymon keltirdik”, “ishondik” degan ma’noni anglatadi. Bu yerda “Aslamno” hamda “Omanno” so’zlarining yonma-yon kelishi muhim. Dastlabkisi taslim bo’lish, bo’ysunishga, keyingisi esa iymon va ishonchga ishora qiladi. Qur’ondagi Hujurot surasi 14-oyatida ham Islomga kirish va iymonning qalbga singishi farqlanadi. Haqiqatin dilga solish jumlasida esa shunchaki bir narsani bilish bilan uni qalban qabul qilish o’rtasidagi farqni ko’rsatadi. Uchinchi misrada shoir iymon keltirish bilan cheklanmay, qalbga iymon o’rnashtirib deydi. Odam bo’ldik iborasi orqali haqiqiy insoniylik va axloqiy kamolotga yetishni nazarda tutadi. Tasavvuf adabiyotida insonning o’z nafsini tarbiyalashi, qalbini poklashi va go’zal xulq bilan yashashi komillik yo’lining muhim qismlaridir. Shu

**JOURNAL OF
PEDAGOGICAL AND PHILOLOGICAL RESEARCH
VOLUME-1, ISSUE-10, 2026**

nuqtayi nazardan, “odam bo‘ldik” degan jumla insonning haqiqiy qadri uning tashqi ko‘rinishi, mavqei va bilimi bilangina belgilanmasligi, uning qalbi, axloqi, niyati va boshqalarga munosabatini ifodalaydi. Oxirgi qator oldingi uch misrada tasvirlangan ma’naviy o‘zgarishning kim bilan bog‘liqligini ko‘rsatadi. Tasavvufda pir muridga ma’naviy tarbiya beruvchi, uni o‘z nafsini anglashga, axloqini tuzatishga yo‘naltiradigan, yo‘l ko‘rsatadigan ustozdir.

Shoirning fikri bosqichma-bosqich rivojlanadi:

1. “Aslamno” sirin bildik, ya’ni diniy tushunchaning mohiyatini anglash.
2. “Omanno” haqiqatin dilga soldik, ya’ni anglangan haqiqatni qalban qabul qilish.
3. Qalbga iymon o‘rnatirib, odam bo‘ldik, demak e’tiqodning axloq va xulqda namoyon bo‘lishi.
4. Pirim- Maxmud As’ad Jo‘shon hazratlari, ma’naviy tarbiya va ustozga ehtiromni bildiradi.

Xulosa qilib aytganda, Mirzo Kenjabek ijodida tasavvufning muhim g‘oyalari - iymon, ilohiy muhabbat, qalb pokligi, pirga hurmat va oxirat haqiqati aks etadi. Shoir insonni dunyoning o‘tkinchiligini anglashga, nafsni tarbiyalashga va ma’naviy kamolotga intilishga chorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Kenjabek M. Xushxabar.-Toshkent:Navro‘z nashriyoti,2018.
2. Raxmonova Z. Ibrohim Haqqul haqiqati.- Toshkent:Tirilish nashriyoti, 2023.
3. Jo ‘shon M.A. Tasavvuf va go‘zallik.- Toshkent: Adolat nashriyoti, 2004.
4. Kenjabek M. Munojot.- Toshkent: Adabiyot va san’at nashriyoti, 1986.
5. Shayx Mansur Abdulaziz. Qur’oni Karim.- Toshkent: Cho‘lpon nashriyoti,1992.
6. w.w.w.ziyouz.com.
7. w.w.w.google.com.
8. w.w.w.ziyonet.com.
9. <https://diss.natlib.uz>.

